

PAPER DETAILS

TITLE: Çesitli İslam Merkezlerine Gönderilen Mushaflar ve Müslümanların Kur'an'a Verdikleri Önem
Muhammed Zâhid el-Kevserî

AUTHORS: Çev Muhittin AKGÜL

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/153810>

Çeşitli İslam Merkezlerine Gönderilen Mushaflar ve Müslümanların Kur'an'a Verdikleri Önem*

Muhammed Zâhid el-Kevserî
Çev. Muhittin AKGÜL**

İnsanlık tarihinde, müslümanların Kur'an-ı Kerîm'e karşı gösterdikleri önemi, başka hiçbir toplum kendi kutsal kitabına vermemiştir. Kur'an'ın, gerek ezberlenmesi, gerek incelenmesi ve gerekse bir kitap haline getirilmesi gibi yakın-uzak onunla ilgili her konudaki bu önem verilme hususu, İslam'ın başlangıcından bu güne, bu günden de kıyamete kadar devam edecektir. Zaten Yüce Yaratıcı'nın Kur'an'ın korunması konusundaki beyanı da bunu göstermektedir:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ “Hiç şüphe yok ki o zikri, Kur'an'ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biz'iz.” (Hicr 15/9).

İnsanlık tarihinde herhangi bir ümmetin herhangi bir kitabı ezberlediği ve bu ezber işini de asırların geçmesine rağmen nesilden nesile devam ettirdiği görülmüş müdür? Hem öyle bir ezberleme ki, şehirlerde, köylerde hatta her yerde, büyük-küçük, genç-ihtiyar herkes onu ezberlemektedir. Herhangi bir Kur'an okuyucusu, merkeze en uzak yerlerden birinde olsa, onun bir kelimesini ya da bir harfini yanlış okuduğunda, yaptığı bu yanlışını anında düzeltecek ve onu doğru okunuş şekline yönlendirecek birini bulur. İşte böyle bir durum, ancak Kur'an için söz konusudur.

* Muhammed Zâhid el-Kevserî, *Makâlât*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye, Kahire 1994, s. 101-114.

** Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, (Doç. Dr.), makgul@sakarya.edu.tr.

Kur'an'ın Ezberlenmesi

İslam ümmeti, Kur'an-ı Kerîm'i ezberlemeye başlamış, aynı zamanda bu ezberlenmenin/yörelere her tarafında kesindir ki, bunda ancak aydeden kimse şüphe edebilir. Yine bir düşmanlıktan dolayı şüphe

Zaten Allah Resûlü (s.a.s.) onları ezberlemeye karşı sorular Kur'an'ı öğrenmeye, başkala etmeye şu müjdeli sözüyle te öğrenen ve başkalarına öğret bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerîm'in parça parça Ashaba onun ezberlenmesini kolaylaştırmıştır. Nitekim Ce etmektedir:

لَمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا hinlerine sindire sindire okur halinde indirdik.” (İsrâ 17/106)

Hiz. Peygamberin (s.a.s.) katipleri, Resûlullah'a (s.a.s.) Ashabın huzurunda bunları kendi güç ve imkanları ölçüsüne başkasına yazdırma konusunda indirdiği şekliyle ezberlemek için okuyorlardı. Sahabe-i Kiramı mesisi ve gerekse okunması Kur'an'ın da haber verdiği g oluyordu:

¹ Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'an* 21; Tirm

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا وَقَالُوا
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

“Kâfirler: “Kur’ân onun uydurduğu bir yalan olup, bu hususta başkaları da kendisine yardımcı olmuşlardır” diye iddia ettiler. Onlar böylece, kesin bir yalan söyleyip zulmettiler. Ayrıca: “Onun söyledikleri, kendisi için yazdırtmış olduğu ve sabah akşam kendisine dikte ettirilen önceki nesillerin efsanelerinden başka bir şey değildir” dediler.” (Furkân 25/4-5).

Ailesi olmayan fakir sahabîler, Mescid-i Nebevi’deki Suffe’ye gidiyor, Allah Resûlü’nün (s.a.s.) gözetiminde Kur’ân’ı okuyor ve aralarında müzakere ediyorlardı. Zira Resûlullah (s.a.s.), Kur’ân’ı hem ezberlemeleri, hem de müzakere etmeleri konusunda teşvik ediyordu. Öyle ki, Allah Resûlü’nün (s.a.s.) Mescidi, Kur’ân okuyanların sesleriyle inliyordu. Hatta şu ayet de onların hakkında nazil olmuştu:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

“Rablerine, sırf O’nun rızasını ve cemaline kavuşmayı umdukları için, sabah akşam yalvaranlarla beraber, sıkıntılara karşı candan sabret.” (Kehf 18/28).

Suffe, sadece fakirlerin barındıkları bir mekan olmayıp, aksine orası, Kur’ân’ın ezberletildiği, Ahkamının öğretildiği bir okuldu. Suffe’nin bu özelliğinden dolayı idi ki, Resûlullah (s.a.s.) defalarca oradaki bu sahabilerden, başka yerlerdeki kabilelere Kur’ân öğretmeleri ve dini meseleleri anlatmaları için öğretmenler gönderiyordu. Medine-i Münevvere’de – Allah şerefini arttırsın- Daru’l-Kurra/Kur’ân öğreticileri için kâriiler “Kur’ân okuyanlar” için özel bir yer vardı. Burası, ta Resulullah’ın (s.a.s.) hicretten önce Medinelilere Kur’ân öğretmesi için gönderdiği Mus’ab b. Umeyr’in (r.a.) zamanından beri, Kur’ân kıraatı için dışarıdan gelenlerin kaldıkları bir mekandı. Aynı zamanda Allah Resûlü (s.a.s.), Kur’ân okumada maharetli olan ashaba, diğer insanlara öğretme görevini, insanlara da, kendi gösterdiği bu kişilerden Kur’ân’ı öğrenmelerini ermretmişti/tavsiye etmişti. Öyle ki Medine-i Münevvere, maharetli Kur’ân okuyucuları olan “kurralarla” dolup taşıyordu. Allah Resûlü de (s.a.s.) bu kurralardan grup

grup, civar bölgelerde Müslüman konularda rehberlik yapmalarının sayısını oldukça fazla olarak telif edilen siyer kitaplarında ele alınmıştır. Bununla birlikte, Allah Resûlü’nün şehid edilmiştir. Allah Resûlü’nün bu Kur’ân hafızları karşısında onlara haince pusu kurup şahıslara sabah namazlarında

Bu son derece üzücü olayın nük gayretleri daha da arttı. Bunun yöntemi, önce âyet grupları halinde ezberlemektir. Bununla birlikte, Kur’ân’ı ezberlemede kendi Kur’ân ezberleyenlerin sayısını tamamını ezberliyordu. Bazı sınımlarını da başkaları ezberleyiyorlardı. Böylece Kur’ân’ın şekilde ezberlenmiş oluyordu. büyük bir çoğunluğu arasında, bu yanı sıra dikkat çektiği sürekli Kur’ân okumalarında. Ashabın içinde, sabah namaz yapanlar vardı ki, bunlar bu namaz okuyorlardı. Bunun da ötesinde Dârî gibi kimseler de vardı ki Tabiin döneminde Ebû Hanefi selef-i salihin arasında her Ramazan hiç de az değildi. Öyle ki her hatmini az görüyordu. Her hafta ancak haftada bir Kur’ân hatmi

Cenab-ı Hakk'ın ashaba bahşettiği hafıza gücü ve kolayca ezberleme yeteneği, Kur'an'ı ezberlemeyi onlara kolaylaştırmış oluyordu. Arapların ezberlediği kasideler, hutbeler, şiirler ve darb-ı meseller bir takım hasta ruhlar ve körü körüne bir kin duygusuna sahip olanlar dışında, diğer milletleri hayretlere sevkedecek bir üne sahipti. Bundan da, onların kalplerini derinden etkileyen, yüksek derecedeki belâğatıyla gözlerini kamaştıran ve Kur'an'ın Hamid ve Hakîm sıfatlarına sahip olan Allah tarafından geldiğini gösteren yüce anlamlara sahip Kur'an'ı, ezberleme hususundaki durumlarının nasıl olabileceği ortaya çıkmaktadır.

Resulullah'ın (s.a.s.) Kur'an'ı Cibril'e Arzı

Konuyla ilgili Hz. Peygamber'den (s.a.s.) sahih bir şekilde gelen rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Resûlullah (s.a.s.), her yıl Ramazan ayında bir defa Kur'an'ı Cibril'e arz ediyordu. Hatta vefat edeceği yılın Ramazan ayında da Kur'an'ın Cibril'e arzı iki defa olmuştu. Bu arzdaki kıraatta, baştan sona Cibril okuyor Allah Resûlü (s.a.s.) dinliyordu, sonra Allah Resûlü (s.a.s.) okuyor Cibril dinliyordu. Bu şekildeki metod, iki okuyucu arasındaki birliğin pekiştirilip gerçekleştirilmesi içindi. Böyle bir yöntemle bir yılda Kur'an baştan sona Hz. Peygamber ile (s.a.s.) Cibril arasında iki defa okunmuş oluyordu. Vefat ettiği yılda da bu okuma dört defa olmuştu. Son yıldaki bu okumanın geçmiş yıllardakinin iki katına çıkmış olmasından da Allah Resûlü (s.a.s.), vefatının yaklaştığını anlamıştı. Anladığından dolayı da bütün ashabı toplamış, en son arzdaki şekliyle Kur'an'ı baştan sona onlara yeniden okumuştur.

Kur'an'ın Bazı Kelimelerinin Farklı Şekillerde Okunması "Kıraatler"

Her tabakada mütevatir olarak kabul edilen Kur'an'ın farklı kıraatleri, işte bu son arzda okunan kıraatlerdi. Dolayısıyla bu mütevatir kıraatlerin bir harfini inkâr eden kafir olur. Bu mütevatir kıraatlerden bir kısmının mütevatir olduğu herkes tarafından açıkça bilinmektedir. Ancak bir kısmı da vardır ki, bunu herkes değil ancak kıraat ilmiyle meşgul olan kimseler bilebilir. Birinci kısımdaki kıraatlerden birinin inkârı, ittifakla küfrü gerektirir. İkinci kısımda ise, bu kıratı inkâr eden kimse, kendisine kesin bir

delille konu ispat edilmesine davranış küfür olarak kabul Cezerî'nin "Müncidü'l-Mukriîn"indeki ravileri çok açık bir şekilde kıraat da değil, on mütevatir rağmen, -her ne kadar Şevkât kıraat meselesine biraz cüretle almak gerçekten dini açıdan o aşerenin her tabakasındaki raviler

Bundan daha da düşündükten Kınnevcî'nin kıraatlere böyle görüşten çıkarmış olmaları Mukriîn'deki mütevatir kıraat Cerir'in İbn Âmir ve benzerlerinden kaynaklanan hata olduğu Keşşaf'ındaki hatalar da aynı düşürmesin. Zaten İbn Cerir olmadığı gibi, asla kendisinin den değildi. Nitekim kıraat onun bu konudaki yanlışları

Kur'an'da Sûre ve Âyetler

Mütevatir olarak bize kad nüzûl sırasına göre bir tertip son arzındaki okuyuşuna ve sine göredir. Şüphesiz Allah R olduğunda, surelerin tertibin hangi ayetleri arasına konula gamber'in (s.a.s.) böyle yaptığı hadiste de açıkça görülmekte

benzer olaylar tekrarlanacak olursa, bunun tabii sonucu olarak Kur'ân'ın bir araya getirilmesi işinin ashaptan Kur'ân hafızlarının sadece ezberlerinden okumalarıyla gerçekleştirilebileceği, dolayısıyla ashabın Resulullah'ın (s.a.s.) huzurunda yazmış oldukları resmi vahiy pasajlarının unutulabileceği endişesi, Hz. Ömer'i (r.a.) böyle bir teklifte bulunma düşüncesine sevketti. Hz. Ömer'in (r.a.) bu teklifine hem Hz. Ebûbekir, hem de diğer ashap muvafakat ettiler. Böylece bütün sûrelerin âyetlerinin özel Mushaf sayfalarında bir araya getirilmesi işi, ashabın büyük bir çoğunluğunun da gözetiminde, Zeyd b. Sabit'in eliyle gerçekleşti. İşte daha sonra yüzlerce Mushaf, bu dönemde bir araya getirilen bu Mushaf'tan çoğaltılarak yazıldı.

Mushafların Çoğaltılma İhtiyacı

İslamî fetihlerin sınırları oldukça geniş bir alana yayılması ve uzak bölgelerdeki yerlerde, Kur'ân'ın okunmasında birtakım hataların başlaması neticesinde, Hz. Osman döneminde ashap, Hz. Ebûbekir'in (r.a.) bir Mushaf haline getirdiği nüsha esas alınarak, değişik nüshalar yazılıp, meşhur karilerin gözetiminde diğer ülkelere gönderilmesinde görüş birliğine vardılar. Tâ ki her bölge halkı, kendi yazdıkları Mushafları, ashabın gözetiminde kendilerine gönderilen bu Mushaflarla karşılaştırsınlar, hem yazılması ve hem de okunması konusunda bunları kendilerine temel ölçü olarak kabul etsinler. Ve bir de bazı kimseler, ferdi olarak yazmış oldukları özel Mushaflarını ve okumadaki yanlışlarını terk etsinler. Alınan bu karar konusunda ashaptan hiç kimsenin bir itirazı olmadı. Hatta Übey b. Ka'b bile Zeyd b. Sâbit'e Mushaf'ı yazma konusunda yardımcı olanlardandı. Zehebî'nin, Übey b. Ka'b (r.a.)'ın vefatının daha önceki bir dönemde olduğunu iddia etmesi ise tamamen yanlıştır. Bir de İbn Mes'ûd (r.a.) yazma işindeki görevlendirilmemesindeki rahatsızlığını ilan etmesine rağmen bu hikmet dolu iş üzerine topluluğa uymuştur. Hatta İbn Mes'ûd (r.a.), kendisine Mushafların çoğaltılması konusunda şikayetle baş vuranlara: "Kur'ân, Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) yedi farklı şekil olan, yedi harf üzerine nazil oldu." diyerek onlara mukabelede bulunmuştur. Kur'ân'ın yazılması işini üzerine alan Zeyd b. Sâbit, Hz. Osman zamanında bir komisyonla beraber bu işi yaptı. Nitekim Hz. Ebûbekir zamanında da Kur'ân'ı tek bir Mushaf'ta

yazıya geçiren oydu. Dolayısıyla çoğaltma işinde yetkili kılma olamaz. Çünkü Zeyd b. Sabit yürütendi. Gerek Hz. Ebûbekir Sâbit'in bu işte görevlendirildiği/dayanıklılığı ve yazısının en çok kalan vahiy katiplerinden bu işe de en layık olan o olması mushafı yazmak üzere seçme örneği teşkil ediyordu Hz. Ebûbekir (s.a.s.) kendilerine örnek alması. Bununla birlikte Zeyd b. Sabit'in yiminin olması, çoğaltılacak Mushaf'ın de olmasını sağlayacaktı. Değişik yazım üsluplarının aynı cümle oldukça zor ve yorucu bir işi yaptı. Aynı zamanda ashaptan üstünlüğüne, gerek Kur'ân ve bilgi birikimine sahip olması. İbn Mes'ûd hazretlerinin Kur'ân vazifeyi üstlenmiş olmasından dolayı, ashap o herhangi bir itirazının olabileceği O'nun, Kur'ân'ın çoğaltılma işini vermesi, henüz temellerini atmadığı hatına uygun değildi. Aksine önemli faaliyetin Cenab-ı Hak için devam etmesi gerekiyordu.

Hz. Osman (r.a.) zamanından 30. yılına kadar tam beş değişik bölgelere gönderildi. Her bir tane de Medineliler için Basra'ya gönderdi. Gönderile

sında, gerekse Resulullah'ın (s.a.s.) Kur'an'ı arzettiğinde yanında bulunan meşhur Kur'an hafızlarının ve okutucularının nezaretinde gönderiliyordu. Bütün Müslümanlar, Hz. Osman'ın yapmış olduğu bu çok önemli işten dolayı herkes ona derinden müteşekkirdi. Bu teşekkürü yapanların başında da Hz. Ali (r.a.) gelmekte idi. Zira Hz. Ali (r.a.), Ebû Ubeyd'in (r.a.) Fezâilu'l-Kur'an adlı eserinde Abdurrahman b. Mehdî'nin Şu'be'den, onun Alkame b. Mersed'den, onun da Süveyd b. Gafele'den rivayetinde bu konuyla ilgili şöyle demektedir:

“Şayet ben bu Mushafların çoğaltılması işinde görevlendirilmiş olsaydım, ancak Hz. Osman'ın yaptığını yapardım.”

Son arzda mevcut olan kıraatlar, Kur'an'ın sınırlarını gösterir. Ashap, bu kıraatlardan yazıyla cem edilmesi mümkün olan bütün kıraatları yazıyla cem ettiler. Sahabenin yazısında o zaman hareke ve noktalama işaretleri henüz yoktu. Hatta kelimelerin ortalarındaki elifleri de yazmıyorlardı. Bunun için de yazıyla **fetebeyyenû ile fetesebbetû, yenşurukum ile yenşuzukum** v.b. arasındaki mütevatir kıraat farklılıklarını aynı anda gösterebiliyorlardı. Yazıyla bu farklılıkları göstermeleri mümkün olmayınca da, bunlardan her birini farklı bir Kur'an nüshasına yansıtıyorlardı.

Bu ilk Mushaf nüshalarındaki kıraat farklılıklarının özellikleriyle ilgili başlangıçtan günümüze kadar ki detaylı bilgiler, konuyla ilgili kitaplarda kaydedilmiştir. Bu konudaki ulaşılması en kolay eserler, ed-Dânî'nin el-Mukni' ve el-Muhkem adlı eserleridir. Bu iki eserinde, başlangıçtan itibaren Kur'an'ın yazıya geçirilmesiyle ilgili konuların anlatıldığı eserleri özetlemiş, yine başlangıçtan itibaren farklı Mushaflardaki kelime yazılışlarının inceliklerini bilen her tabakadaki yüzlerce kurrânın hayatları hakkında bilgileri toplamıştır. Elimizde, Kur'an'ın yazısıyla ilgili her tabakada telif edilen oldukça zengin bir kitap koleksiyonu mevcuttur.

Hz. Osman (r.a.) Zamanında Değişik Yerlere Gönderilen Mushaflar

Saçaklı'nın da belirttiği gibi, bu ilk Mushaflardan Kûfe'ye gönderilen Mushaf, Meşhur Allame Sehâvî zamanında Trablus Şam'a yakın bir yerleşim yeri olan Ervad yarımadası yanındaki- Tartus'ta muhafaza edilen, daha

sonra da Humus kalesinenakl 1100/1688 yılında Kudüs'e yasetmektedir. Cihan harbine ka faza edilmiş, daha sonra da başkenti olan İstanbul'a getirir

Aynı şekilde Medine-i Mü asırlarca Ravza-i Mutahhara' İstanbul'a getirilmiştir. İnşalla eski yerine iade edilmiştir.

Şam bölgesine gönderilen Dimaşk'a, getirilerek, İbnü'l-C za ediliyordu. Aynı şekilde C odasında muhafaza edilmiş, d

Yüzyılımızın meşhur alim harbinden bir süre önce ve Şam'da bulunan bu Mushaf' edilmiştir. Sanki o, bu Mush hissetmiş gibidir. O da bizz yazmıştır. Bu alim insan Abd müze kadar onun bazı dostl Abdu'l-Ğanî en-Nablûsî, “el-I ve'l-Hicaz” adlı eserinde Hu Mushafların özelliklerinden adlı eserde, son zamanlarda bilgiler zikredilmektedir.⁴

Ebû Ubeyd'in bazı kütüpl görmüş olduğu Hz. Osman'a “Hutat”ında belirttiği gibi, bu aynısı olduğu da uzak bir ihti b. Mervan'ın, içinde herhang

⁴ Bu kitap Abdulkadir Bedran'a a el-Mektebu'l-İslâmî tarafından 1

büyük bir hediye vereceğini vaat ettiği Mushaftır ki, Kûfeli bir kâri, *na'ce* kelimesinin yerine *nec'a* yazıldığını tespit etmiştir. Daha sonra bu Nüsha, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) diğer birtakım kutsal emanetleriyle birlikte, Kahire'de bulunan Melik Ğavri Kubbesine, oradan da yukarıda zikredilen eserlerle beraber, Meşhed-i Hüseyin'e taşınmıştır. Bu konuyla ilgili malumatları Şeyh Bahît "el-Kelimâtu'l-Hisân" adlı eserinde vermektedir.

Bazı sahtekar kimseler de bu konuyu istismar ederek, ellerindeki Mushaf'ın güya Hz. Osman (r.a.) şehid edilirken okuduğu Mushaf olduğuna inandırmak için, eski bazı Mushaflara kan sürüyorlar. Kütüphanelerde üzerine kan sürülmüş nice Mushaflar var! Allah (c.c.) onların cezalarını versin.

Ancak Memlûk Hükümdarı Zahir Baybars'ın, insanlarını irşad için gittiği başarılı icraatı esnasında, Volga'nın kuzeyi ve çevresindeki Moğol Hükümdarına gönderdiği Mushaf'a gelince, her ne kadar sahabe zamanında yazılan eski bir Mushaf Nüshası olsa da, oralaradaki yaygın bir kanaatte olduğu gibi bu Hz. Osman'a ait olan Mushaf değildir. Çünkü bu Mushaf'ın bazı kelimelerinin yazılışında, Allâme Şihab el-Mercânî'nin de "Vefeyâtu'l-Eslâf ve Tahiyâtü'l-Ahlâf" adlı eserinde de tespit ettiği gibi, Hz. Osman'a ait olan Mushaf'takilerden farklılıklar vardır. Bu Mushafla Hz. Osman'a ait olan Mushaf'taki farklılıklar, Kur'an'ın imlasıyla ilgili telif edilen "Râiyye" ve diğer kitaplarda mevcuttur. Öyle anlaşıyor ki, Baybars'a gönderilen Mushaf, Kuzey Moğol Devletinin yıkılmasından sonra Semerkand'daki Ubeydullah el-Ahrâr es-Semerkandî Camiinde muhafaza ediliyordu. Önceki yüzyılda Ruslar Semerkand'ı işgal edince, adı geçen bu Mushaf'ı Rus İmparatorunun kütüphanesine götürdüler. Çarlık Rusya yıkılınca da burada muhafaza edildi. Takriben 15 yıl önce Çarlık Rusya yıkılınca, buradaki bu Mushaf'ın yeniden Semerkand'daki Camiye iade edildiği söylenmektedir. Ancak buradaki Müslümanlar, zaman içinde bu Mushaf'ın farklı sayfalarını kutsallığına inanarak almak suretiyle, ortada bir şey bırakmadılar ve bu son derece öneme haiz tarihi eser de yok olup gitti. Allah'ın bazı hususlarda işine akıl ermez!

Bu Mushaf'tan geriye kalan mikrofilmlerini aldılar. Yukarıda serüveninin her aşamasıyla ilgili olduğu için, Kur'an'ın yazılışıyla ilgili olmasa da, bu Mushaf'ın olduğu

Ashabın Değişik Bölgeler

Ashaptan, Kur'an'ın ezberlenmesi için gönderilen kurrânın yaptığı bir işidir.

Ashabın hayatıyla, o zamanın kurrânın hayatlarıyla ilgili yazılan ve sonsuz teşekkür gerektiren konunun doğruluğunu Ebû Zeyd İbn Dureys'in "Fezâilu'l-Kur'ân" ve Zehebî'nin "Tabakâtu'l-Kurrâ" adlı eserlerinde bulmak mümkündür.

Fethedilen yerlerin genişliği, kurrânın masasına verdikleri öneme baktığında memleketlerindeki Mushafların ezberlenebiliriz. değildir. Kaldı ki Hz. Osman Kur'an'ı ezberleyip, derinliğini ve ayırıyordu. İbn Mesûd ve İbn Zeyd onunla ilgili derin bilgiyi beraber

Gerek Kur'an, gerekse fıkıh mezun olan pek çok alim vardı. el-Eş'as ile beraber Ümeyye oğladır. Bunlar, İbn Mesûd ha talebelerinin talebeleridir. Yine talebelerini gruplara ayırıyor ve ediyor, sonra da kendisi bunla

girinceye kadar hem Kur'ân'ın talimi hem de ezberletilmesi noktasında denetim yapıyordu.. Şam'da vefat edinceye kadar aynı faaliyeti her gün Ebu'd-Derdâ (r.a.) da yapıyordu. Bu zatların Kur'ân'ın gerek ezberletilmesi gerekse anlaşılması için yaptıkları faaliyetleri bu küçük makaleye sığdırmak mümkün değildir.

İşte böyle Ashabın, Kur'ân eğitimi ve Kur'ân'ın kısımları sayılan farklı kıraatları konusundaki gayretleri oldukça yoğun olmuştur. Bu kıraatlar, mütevatir kıraatlar olup, kıraat tabakalarının hiçbir döneminde bunların üzerine bir şey eklenmemiştir. Peygamber Efendimize (s.a.s.), sahabilerden ve tabiinden bazı kimselere nispet edilen bir takım âhâd kıraatlara gelince, bunlar kesinlikle Kur'ân'dan değildir. Bunlar ancak tefsir kabilinden bilgilerdir ki, bunlar ya bahsi geçen kimselerden Kur'ân'ın öğretilmesi esnasında öğrenilmiş, sonra da kıraat olarak algılanmış, ya da öğreticinin yanlış okuduğunda bunu dinleyen kimse tam bilemeden onu farklı bir kıraat zannetmiştir. Nitekim şu örnek, tam da bu konuya ışık tutmaktadır. Mâlik b. Enes (r.a.), kıraat imamlarından olan Nâfî'ye, konuyla ilgili istişare ederken, namazlarda insanlara imamlık yapmamasını tembih etmiştir. Bu tavsiye şu meyandadır:

“Sen kıraat konusunda insanların rehberi konumundasın. Şayet sen namazlardaki kıraatında yanılacak olursan, muhtemelen insanlar senin bu yanılmanı, sana gelen farklı bir kıraat rivayeti olarak algırlarlar. Böylece senin bu yanılman, insanlar tarafından bir kıraat olarak benimsenir.”

İşte bu şaz kıratlar da İslam bilginleri tarafından, konuyla ilgili kitaplarda kayıt altına alınmıştır. Bunlardan bazısına, Kur'ân'ın bir tefsiri olarak bakılmış, bazısının da kesin olarak yanlışlığı belirtilmiştir.

Rivayet edilen bir takım uydurma ve yalan kıraatlar da vardır ki, bunlardan hiçbirinin hiçbir zaman kıraatlardan sayılmaması gerekir. Bu kıraatların mahiyetini, bu konuda söz sahibi bilginler kesin delillerle bilmektedirler. Ebû Ubeyde, “Fezâilu'l-Kur'ân” adlı eserinde, Hz. Osman (r.a.) zamanında büyük bir sahabe topluluğu önünde Kur'ân'ın toplanmasını ele aldığı yerde şöyle demektedir:

“Kur'ân'dan en küçük bir meye davet edilir. Şayet dirtilir edilirdi.

Daha sonra da şaz ve mütevatir kıraatlar boldur. Tefsirde bunlar tabiinden rivayetlerdir. Ebu'l-Hammed'in (s.a.s.) ashabından rivayetleri elbette daha güzeldir. Bu tür rivayetler hem de daha güçlüdür. Bu tür rivayetler meci sonuç, doğru olan yorumdur. Bir ilim dalı olduğu için değerlidir.

Fatiha ve Muavvizetân Surelerinin Mütevatir Olmaması

İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'f, mütevatir kıraatlara muhalif kıraatlar ve de geçtiği üzere bir tefsir meselesidir.

İbn Mes'ûd'dan (r.a.) mütevatir kıraatlar Kûfede'ki öğrencileri tarafından Hubeyş'ten naklen alınmıştır. Ebu'l-Hammed'in rivayetlerin tevatür dereceleri hakkında rivayetler de aslında (r.a.) Mushafında Fatiha ve Muavvizetân surelerini sildiği rivayetleri kendisidir. Şayet bilmeden böylesi rivayetlerin cinin tekidir. İbn Mes'ûd'dan rivayetlere göre, Muavvizetân sûresi Fâtiha sûresi de mevcuttur. Zira Fâtiha sûresi lümanların öteden beri okunmuş kıraatları, Âsım'ın mütevatir kıraatları zaman âhad olan bir rivayettir. Bu rivayet kaldırabilir ki! Bir de İbn Mes'ûd'dan rivayetler.

gerek Fâtiha'yı, gerekse Muevvizeteyn'i, hem namazlarında hem de dua niyetiyle zaten ezbere rahatça okuyorlardı. İşte herkes tarafından rahatça ezbere bilinen bu surelerin, unutulma endişesi olmadığından, Mushaf'ına almamasına da bir engel yoktu. Ya da indirilen Kur'ân'ın bizzat kendisinden olmayan aşır işaretleri, sûre isimleri ve âyet sayıları gibi işaretleri, tamamen Kur'ân'dan uzaklaştırmak maksadıyla, bilindiği şekliyle surelerin kendilerini değil de surelerin isimlerini silmesinde aynı şekilde hiçbir engel yoktu. Zaten İbn Hazm, bu konuyla ilgili ileri geri konuşanlara, değişik eserlerinde oldukça doyurucu cevaplar sunmuştur.

Müslümanların, indiğinden günümüze, günümüzden de kıyamete kadar Kur'ân'ın gerek ezberlenmesi ve gerekse anlaşılmasına verdikleri büyük önemden dolayıdır ki, herhangi bir cümlesinde, herhangi bir şüphecinin şüphesi veya herhangi bir kelimesinde herhangi bir yanlış okuyucunun hatası onu değiştirip örtemez. Zaten beşer tabiatı gereği, insanların tamamının, aynı ezber gücünde, aynı anlayış ölçüsünde ve aynı bilgi seviyesinde olması da beklenemez. Ancak Kur'ân'ın okunması konusundaki şüphe ve hatalar, her dönemdeki Müslümanların, onu ezberleyip mükemmel bir şekilde korumaları karşısında tamamen yok olup gider. Aynı zamanda konunun ehli olan kimseler de, kıraatlardan tefsir kabilinden olanlarla, yanlışlıkla kıraat zannedileni, dikkatsiz bir kısım râvilerin sadece mücerred bir haberi bir kıraat olarak zannetmeleriyle, uydurulmuş bir rivayet arasındaki farkları çok açık ve net bir şekilde ayırd etme melekesine sahip olduklarından, kıraat olarak rivayet edilen bu rivayetleri rahat bir şekilde bilirler. Dolayısıyla da bu kıraatlardan her biri için, hakkında verilmesi gereken en uygun hükmü vermiş olurlar.

Oryantalistlerin Kıraatlara Duydukları İlginin Sebebi

Son zamanlarda Batılı Oryantalistlerin, ilk dönem İslam Alimleri'nin özellikle Kur'ân-ı Kerîm ve Kur'ân ilimleriyle ilgili olan, tabakat kitapları, şaz kıraatlar, kıraat ve yazıyla ilgili eserlerini yayınlama noktasında, büyük bir gayret harcadıklarını görüyoruz. Hatta sadece bununla da yetinmeyecek, bu çalışmalarını ilk dönem dil, fıkıh, hadis ve doğu bilimlerinin değişik alanlarıyla ilgili olarak ara vermeden sürdürüyorlar. Bunların pek çoğunun

bu gayretlerinde, büyük bir ce Kur'ân'dan alarak bütün bir lam'a karşı, eski dönemlerdeki si hamlesinin ruhu sezilmek koşmuşlardır. Yeryüzü, onun Bunun karşısında günümüzde uzak oldukları görüntüsüyle, yapılsa da, oryantalistlerin asi

Kur'ân-ı Kerîm'in tarihiyle anlaşıldığı üzere, oryantalistler gayretleri, neticesiz ve beyhude semaların ötesine bir yol bul sevgili kulu ve peygamberine uzaktan en küçük bir zarar ve anlamdaki gayretlerinin bir aynen gerekse yeniden bir t yayınlanması işine ayırsa, bütün men kesmiş olur. Bu da hiçbir